

1958 г. ён стаў студэнтам філфака, а з 1967 г. – распачаў там выкладчыцкую кар’еру. За час выкладання ён падрыхтаваў цэлую плеяду літаратуразнаўцаў, фалькларыстаў, актыўных супрацоўнікаў медыйнай сферы Беларусі. Сярод найбольш вядомых з іх: Таццяна Шамякіна, доктар філалагічных навук, прафесар, загадчык кафедры тэорыі літаратуры БДУ, Наталія Якавенка, кандыдат філалагічных навук, навуковы супрацоўнік аддзела ўзаема сувязей літаратур ДНУ «Цэнтр даследаванняў беларускай культуры, мовы і літаратуры НАН Беларусі», Аляксандр Дуброўскі, кандыдат філалагічных навук, дацэнт кафедры стылістыкі і літаратурнага рэдагавання Інстытута журналістыкі БДУ, Жанна Шаладонава, кандыдат філалагічных навук, старшы навуковы супрацоўнік ДНУ «Цэнтр даследаванняў беларускай культуры, мовы і літаратуры НАН Беларусі», фалькларыст і спявачка, старшы выкладчык БДУКМ Наталія Матыліцкая, журналіст Сяргей Будкін і інш.

Малюнак 4 – Сумеснае выданне В. Рагойшы і Т. Кабржыцкай, 1976

Малюнак 5 – В. Рагойша і Т. Кабржыцкая ля колішняга калектыўнага партрэта сям’і, 2017

Яго выкладчыцкія і грамадскія клопаты (а В.П.Рагойша цягам 20 гадоў узначалываў Міжнародны фонд Янкі Купалы) падзяляла з ім яго надзейная спутніца – жонка Таццяна Кабржыцкая, таленавіты перакладчык і ўкраінска-беларускі філолаг, разам з якой яны працавалі над многімі выданнямі і праектамі (мал. 3, 4). Сям’я Рагойшаў сябрвала з сям’ёй Караткевічаў. Менавіта пасля сумеснага беларускага танца (пад музыку вядомай на Валожыншчыне віртуознай капэлі братаў Салаўёў) на вяселлі Рагойшаў Уладзімір Караткевіч і Валянціна Нікіціна вырашылі ўзяць шлюб. У доме Рагойшаў часта гасцявалі вядомы ўкраінскі акцёр Багдан Ступка, Народны артыст СССР Яраслаў Вашчак (галоўны дырыжор Беларускага тэатра оперы і балета, першы пастаноўшчык оперы «Дзікае паляванне караля Стаха»), мастацтвазнаўца Эмілія Шумілава, амаль увесь пісьменніцкі «корпус» нашай краіны, і гэтыя акалічнасці стваралі крэатыўную і сапраўды гуманітарную атмасферу для ўсёй сям’і (мал. 5). Сёння справу свайго бацькі паспяхова ў розных напрамках беларусазнаўства і гуманітарystыкі ўзбуўняюць і падоўжваюць тры сыны: Усевалад Рагойша – філолаг і фалькларыст; Максім Рагойша – гісторык, палітолаг, журналіст «Нашай нівы»; Пятро Рагойша – кандыдат філалагічных навук, перакладчык.

Я ўпэўнены, што такі відавочны прыклад прафесійнай працы на карысць культуры сваёй Радзімы, яе мовы, фальклору і літаратуры, магчымы менавіта таму, што Вячаслаў Пятровіч Рагойша заўсёды быў непаруўна звязаны з традыцыйнай асновай ладу жыцця беларусаў. Беларускае выхаванне і менталітэт, закладзеныя ў родавым асяродку дазволілі яму надзвычай годна і грунтоўна мінуць тры чвэрці веку па жыццёвым шляху, які на сённяшні дзень, як заўжды, вядзе яго упэўнена наперад: і да прыродных даяглядаў аздобленай векавечнай зелянінай Іслачы, і да шчыльна забудаваных пейзажаў над закаванай ва ўрбанізаваны граніт Нямігай.

Спіс літаратуры:

1. Атнагулов, А. Ракоўская хроніка / А.Атнагулов // Наш гонар – Ракаў : да 550-годдзя Ракава /укл. В.П. Рагойшы; гал.рэд. Т.Кабржыцкая. – Мінск : Рэгістр. – С. 16 – 22.
2. Таўгень, Л. Песнямі праслаўляем Ракаў свой / Л.Таўгень // Ракаўскі шлях. – 2015. - № 4. – С. 8.

Аляксандр Дуброўскі

ВЕРШАЗНАЎЧЫЯ ДАСЛЕДАВАННІ ВЯЧАСЛАВА ПЯТРОВІЧА РАГОЙШЫ

Alyaksandr Dubrouski

VIACHASLAU RAGOISHA'S VERSIFICATION STUDIES

Артыкул прысвечаны агляду вершазнаўчых прац прафесара Вячаслава Рагойшы, прадстаўленых, перш за ўсё асноўнымі кніжнымі выданнямі акрэсленай тэматыкі.

The article contains the survey of the versification studies by professor Vyachaslau Rahoisha, represented primarily by the fundamental books on the subject.

Даследаванне паэтыкі верша (як літаратурнага, так і фальклорнага) займае значнае месца ў навуковай дзейнасці доктара філалагічных навук прафесара В. П. Рагойшы. Вершазнаўчая метадалогія знайшла прымяненне ўжо ў кандыдацкай

дысертацыі вучонага «Паэтыка Максіма Танка. Культура вобраза. Характар верша» (1967). Цікава, што ў гэтай працы навуковец вызначыў для сябе тое разуменне вершазнаўства, той падыход да яго, якія сталі скразнымі ў яго далейшай навуковай творчасці. Адрэзку быў абраны такі прынцып даследавання паэтыкі, які імкнецца аб'яднаць «і лінгвістычны, і эстэтыка-стылістычны, і літаратуразнаўчы» падыходы да вывучэння структуры літаратурна-мастацкіх твораў [3, с. 4]. Забягаючы наперад, адзначым, што гэта, бясспрэчна, дало плён шмат у чым, і ў тым ліку – у педагагічнай практыцы. Так, адна з нядаўніх кніг В. П. Рагойшы – вучэбна-метадычны дапаможнік «Беларускае вершаванне» (2011) – створана на скрыжаванні ўласна вершазнаўства, гісторыі літаратуры і крытыкі і, дзякуючы гэтаму, уяўляецца прыкладам інавацыйнага дапаможніка для вышэйшай школы, пры гэтым чытаецца з вялікай цікавасцю.

Інавацыйны характар навуковай метадалогіі В. П. Рагойшы праявіўся ўжо ў названай кандыдацкай дысертацыі. У прыватнасці, трэба назваць яго зварот да асэнсавання верлібра і дэманстрацыю сувязі паміж структурай паэтычнага вобраза і яе выяўленнем у рытме. Ідэяна-тэматычная спецыфіка верлібра (філасофскае асэнсаванне з'явы), роля інтанацыі ў ім былі вызначаны абсалютна правільна і, як нам здаецца, не могуць быць аспрэчаны і зараз.

На падставе дысертацыйнага даследавання з'явілася і кніга – «Паэтыка Максіма Танка» (1968), без якой танказнаўства ўявіць сёння нельга.

Дзякуючы Вячаславу Пятровічу таямніцы верша сталі даступнымі шырокаму колу беларускіх чытачоў, і тут, папершае, трэба назваць кнігу, выдадзеную ў 1979 г., – «Гутаркі пра верш: Метрыка. Рытміка. Фоніка», у якой пра спецыфіку вершаванага маўлення гаворыцца ў папулярнай форме. Разглядаюцца ж пры гэтым дастаткова складаныя тэмы: адрозненне верша і паэзіі, верша і прозы, сувязь вершаванага рытму і паэтычнай семантыкі, рытм і метр, гісторыя верша і розныя сістэмы вершавання, вершаванае маўленне і слоўная вобразнасць, гукавая арганізацыя верша, спецыфіка сучаснай рыфмы і г. д.

Па-другое, назваць трэба і ўнікальнае выданне – «Паэтычны слоўнік», які выйшаў у 1979 г., потым быў перавыдадзены ў 1987-м і ў 2004-м, прычым кожны раз яго змест дапаўняўся, удасканальваўся. У энцыклапедычнай форме тут надзвычай поўна падаюцца паняцці вершазнаўства, размеркаваныя па раздзелах «Лексіка паэтычная. Тропы», «Сінтаксіс паэтычны. Інтанацыя», «Метрыка. Рытміка», «Фоніка. Рыфміка», «Кампазіцыя. Строфіка», «Жанры паэтычныя. Віды верша».

Вершазнаўчая метадалогія знайшла прымяненне і ў доктарскай дысертацыі В. П. Рагойшы «Беларуская паэзія XX стагоддзя ў кантэксце ўсходнеславянскіх літаратур (тыпалогія, рэцэпцыя, мастацкі пераклад)» (1993). У прыватнасці, гаворка ідзе пра раздзел «Мова – верш – пераклад: тыпалогія агульнага і своеасаблівасць». Спецыфіка вершаванага перакладу раскрываецца ў дысертацыі ў яе прадвызначанасці як тыпалагічна агульным у славянскіх мовах, так і своеасаблівым. Ахарактарызаваны такія спецыфічныя з'явы блізкамоўнага паэтычнага перакладу, як «захаванне ў ім асобных рыфмавых пар (або паўпар) арыгінала, лексічны перанос, наяўнасць міжмоўнай аманіміі, усвядомленай стылістычнай інтэрферэнцыі і г. д.» [2, с. 88]. У даследаванні вызначаны і асобныя параметры тыпалогіі самога ўсходнеславянскага верша. Таксама вырашана праблема эквірытмічнасці і рыфмавай адэкватнасці ў перакладзе з блізкароднасных моў. Пры гэтым улічваліся вершавыя магчымасці мовы перакладу і традыцыі вершавання адпаведнай літаратуры.

Сярод створаных В. П. Рагойшам вучэбных выданняў, якія маюць непасрэднае дачыненне да вершазнаўства, трэба назваць ужо згаданы вучэбна-метадычны дапаможнік «Беларускае вершаванне», «Асновы вершазнаўства» (2013) і вучэбны дапаможнік у дзвюх частках «Уводзіны ў літаратуразнаўства» (2012), у другой частцы якога знаходзім раздзел «Асновы вершазнаўства». Звернемся да першай з пералічаных кніг. Дапаможнік складаецца з дзвюх частак, першая з якіх – тэарэтычная ўводзіны ў вершазнаўства, а другая – даследаванні творчасці беларускіх паэтаў з акцэнтам менавіта на тэхніку вершавання. Але спецыфіка гэтых даследаванняў у тым, што тут вершазнаўчая метадалогія спалучаецца з гісторыяй літаратуры, біяграфістыкай, фалькларыстыкай (параграф, прысвечаны В. Дуніну-Марцінкевічу), крытыкай (разгляд творчасці Змітрака Марозава). У выніку студэнты атрымліваюць рознабаковае ўяўленне пра магчымасці выкарыстання вершазнаўчага інструментарыю і могуць пераканацца ў тым, наколькі плённым можа быць зварот да адпаведнай метадалогіі для глыбокага навуковага асэнсавання творчай спадчыны мастакоў паэтычнага слова.

Важна, што тэарэтычная частка пададзена ў гістарычным разрэзе: паказваецца развіццё беларускага верша ў кірунку сілаба-тоніка – тоніка – верлібр, прычым чытач падводзіцца да разумення важных тэндэнцый у гісторыі айчынай і сусветнай паэзіі: «У галіне рытмікі – усё большае рытмічнае разняволенне верша, пакарэнне інтанацыяй, якая абумоўліваецца канкрэтным зместам твора, метрычных і, урэшце, рытмічных яго межэй; у галіне вобразнасці – узмацненне аналітычнай, пазнавальнай ролі мастацкага вобраза, яго сэнсавай ёмістасці...» [1, с. 62].

Зварот у другой частцы дапаможніка да аналізу вершатворчасці канкрэтных беларускіх паэтаў – значны ўнёсак у навуковае спасціжэнне нашай літаратуры. Так, В. П. Рагойша сваім даследаваннем запаўняе той прабел, які быў у вершазнаўчым вывучэнні творчасці В. Дуніна-Марцінкевіча, прычым высновы, да якіх прыходзіць навукоўца, па-новаму раскрываюць нам талент гэтага выбітнага паэта. Аказваецца, «марцінкевічаўскі верш, калі яго браць цалкам як пэўную эстэтычную з'яву, нельга аналізаваць ні з пазіцыі сілабікі, ні з пазіцыі сілаба-тонікі» [1, с. 87]. Дунін-Марцінкевіч, з самага пачатку сваёй творчасці добра валодаючы сілаба-танічным вершаваннем, актыўна ўдзельнічаў пры гэтым «у пашырэнні выяўленчых магчымасцей не толькі беларускага, але і польскага, пераважна сілабічнага, верша» [1, с. 89]. Прафесар Рагойша паказвае, што наш паэт не захацеў слепа капіраваць чужыя ўзоры і зрабіў стаўку на акцэнтна-складовы верш. Яго мы і называем тым «беларускім вершам» Дуніна-Марцінкевіча, які стаў такім жа важным здабыткам нашай паэтычнай культуры, як верш Шаўчэнка – для ўкраінцаў.

Звяртаючыся да творчасці Янкі Лучыны, В. П. Рагойша даводзіць, што ён апярэдзіў свой час у галіне версіфікацыі і немагчыма лічыць яго эпігонам Ф. Багушэвіча, як часам здаецца [1, с. 101]. А зварот да спадчыны самога Багушэвіча дазволіў абвергнуць распаўсюджанае ў гісторыі беларускай літаратуры меркаванне пра гэтага паэта як прыхільніка сілабічнага верша [1, с. 120].

У параграфі, прысвечаным рытмічнаму «вядзенню тэмы» ў Янкі Купалы, даследчык канстатуе «1) непасрэдную залежнасць змен рытма-страфічнай структуры вершаванага твора ад змянення сэнсу паэтычнага выказвання; 2) наяўнасць сувязі (не абсалютнай, а адноснай) паміж сэнсам і рытмам...» [1, с. 133].

Гаворачы пра Максіма Танка як майстра вершаванага слова, В. П. Рагойша слухна сцвярджае, што багаццю і непаўторнасці духоўнага космасу яго паэзіі «арганічна адпавядае непараўнае багацце вершаванай формы ў галіне паэтычнай вобразнасці, метрыкі і рытмікі, строфікі, сінтаксісу, кампазіцыі» [1, с. 152].

Надзвычай цікавы зварот В. П. Рагойшы да строфікі А. Куляшова. У прыватнасці, генезіс куляшоўскіх шаснаццацірадкоўяў вучоны знаходзіць у санетах шэкспіраўскага тыпу. Выказваецца думка і пра магчымы ўплыў твораў А. Пушкіна, якія перакладаў Куляшоў [1, с. 167]. Таксама раскрываецца сутнасць такой з'явы ў куляшоўскім вершаванні, як гіперстрафа.

Асобная гаворка – пра даследаванне В. П. Рагойшам беларускага санетарыя. Асабліва важным нам падаецца зварот да санетаў Янкі Купалы (гэтая тэма прысутнічае і ў кнізе Вячаслава Пятровіча «Мой трыглаў», дзе, дарэчы, знайшлі месца і вершазнаўчыя назіранні за творчасцю Якуба Коласа і М. Багдановіча). Не можа не захапіць чытача і апавед пра першы вянок вянок санетаў і яго аўтара – З. Марозава [1, с. 187–200].

Гэтыя сціслы і няпоўны агляд вершазнаўчых прац В. П. Рагойшы можна завяршыць высновай пра тое, што без постаці гэтага даследчыка ўявіць школу беларускага вершазнаўства проста немагчыма.

Спіс літаратуры:

1. Рагойша, В. П. Беларускае вершаванне : вучэб.-метада. дапам. / В. П. Рагойша. – Мінск : БДУ, 2011. – 207 с.
2. Рагойша, В. П. Белорусская поэзия XX столетия в контексте восточнославянских литератур (типология, рецепция, художественный перевод) : автореф. дис. ... д-ра филол. наук : 10.01.02 / В. П. Рагойша ; Рос. акад. наук, Ин-т мировой литературы им. А. М. Горького. – Москва, 1993. – 91 с.
3. Рагойша, В. П. Поэтика Максима Танка. Культура образа. Характер стиха : автореф. дис. ... канд. филол. наук / В. П. Рагойша ; Белорус. гос. ун-т. – Минск, 1967. – 20 с.

Жанна Шаладонова

КАРЫФЕЙ АЙЧЫННАЙ УКРАЇНІСТЫКІ

У артыкуле прапанаваны комплексны разгляд этапнасці пошукаў, набываў і перспектывы развіцця сучаснай україністыкі. Адзначана інфарматыўна-аналітычная, тэарэтыка-культурная змястоўнасць навуковага ўнёску ў яе Вячаслава Рагойшы і Тацыяны Кабржыцкай. Асабліва ўвага звернута на канцэптуальную паслядоўнасць і пладатворнасць прапанаванай даследчыкамі мадэлі развіцця ўкраінскай літаратуры ў яе цеснай узаемязвязанасці з літаратурай і культураў Беларусі ў выданні «Українська літаратура і українска-беларускія літаратурныя ўзаемасувязі. У трох частках», 2012–2016 гг.

Zhanna Sholodonova

CORYPNAEUS OF UKRAINIAN STUDIES

The article proposes a comprehensive consideration of the phasing of searches, acquisition and prospect for the development of modern Ukrainian studies. The informative-analytical, theoretical and cultural content of the scientific elaboration of Vyacheslav Ragoysa and Tatiana Kobrytskaya. Special attention is paid to the conceptual consistency and fruitfulness offered by the researchers of the development model of Ukrainian literature in its close relationship with the literature and culture of Belarus in the publication of «Ukrainian literature and Ukrainian-Belarusian literary relationships. In three parts», 2012–2016 years.

Беларуска-ўкраінскі наратыву даследаванняў літаратурна-эстэтычных узаемасувязей утварае адзін з магістральных кірункаў айчыннай кампаратывістыкі. Звярнуўшы ўвагу на «адкрыты характар усходнеславянскіх культур», акадэмік Д. Ліхачоў залічвае іх у шэрагі «моцных культур, ... якія атрымліваюць свае нацыянальныя асаблівасці ад стасункаў паміж сабою і з іншымі культураў, ад узаемаўплываў і ўзаемаўзбагачэння, што дазваляюць творча засвойваць і перапрацоўваць на свой лад дасягненні суседзяў» [1, с. 127]. Шаноўнае і паважлівае стаўленне да нашай роднасці, да якога заклікаў вучоны, прадугледжвае глыбіню і грунтоўнасць вывучэння як нацыянальна-мастацкай самабытнасці суседніх народаў, так і плённага вопыту кантактаў, супрацоўніцтва і ўзаемадачыннення паміж імі. У сённяшнія няпростыя часы крызіснага існавання грамадства менавіта прадстаўнікі навукова-гуманітарнага профілю павінны стаць у авангардзе ажыццяўлення канкрэтных захадаў па фарміраванні новага тэарэтыка-культурнага, псіхалагічна-ментальнага поля ўзаемадзеяння, здольнага знаходзіць і падтрымліваць духоўна-эстэтычныя праявы жывой практыкі міжнацыянальнага ўзаемаразумення і збліжэння.

Шырокі спектр актуальных праблем беларуска-ўкраінскіх узаемасувязей даследаваны і раскрыты за больш чым стогадовы перыяд навуковых пошукаў у грунтоўных працах такіх вядомых беларускіх навукоўцаў, як П. Ахрыменка, В. Барысенка, М. Ларчанка, Ю. Пшыркоў, Э. Мартынава, К. Хромчанка, А. Мальдзіс, М. Тычына і інш. Вядучая і вельмі адметная роля ў настойлівых росшуках кампаратывістаў апошняга паўстагоддзя бяспрэчна належыць таленавітаму